

Zola-prisen 2013 til Margreth Olin:

En inspirerende prisvinner som åpner døren til virkeligheten

Årets Zola-prisvinner, filmskaperen Margreth Olin, har vist et usedvanlig engasjement for mennesker som befinner seg i randsonen av vår oppmerksomhet. Filmene hennes rammer vår ignoranse og hjelper oss å forstå livsskjebner vi ellers ville visst lite om.

En av hennes filmer heter *Ungdommens råskap*: Vår råskap består i at vi i mange sammenhenger er medansvarlige for at vanskelige liv blir verre. Den aktuelle striden rundt asylbarn som utvises etter å ha levd årevis i Norge, er bare ett eksempel på hennes mange hjertesaker.

Når det kommer til stykket er det forsvinnende få av oss som ønsker å skade eller forulempe andre mennesker. Likevel skjer det, fordi systemet gjør det for oss. Derfor trenger vi hjelp til å forstå vårt medansvar. Det finnes mennesker der ute som fortjener noe bedre av oss enn likegyldighet.

Margreth Olin forsøker å gjøre oss ansvarlige. Hun hjelper oss til å se sammenhengen mellom systemer, institusjoner, oss og de andre. Hun vil gjøre oss alle til medmennesker. Medmennesker er noe vi kan bli dersom vi får og tar imot de rette impulsene og skjønner at også vi er deltakere og har handlingsrom.

Kanskje vi først blir kultiverte medmennesker når vi oppdager at personer vi kaller svake, eller ”en samfunnsmessig belastning”, i realiteten representerer en vekstmulighet for oss. Mennesker i randsonen, enten de er kunstnere, hjelpetrengende eller ”annerledes” har ofte en styrke som kan virke berikende – om vi våger å åpne oss for deres skjebne.

Vi kan ikke alle være engasjerte og empatiske på alle områder. Derfor er det viktig at vi synliggjør vårt engasjement og våre virkelighetsoppfatninger for hverandre. Slik fungerer en vital kultur. Da gir alle i prinsippet noe til alle.

Gaper vi over for mye, risikerer vi å bli overflatiske. Og har vi for store ambisjoner, kan vi lett bli misfornøyde med oss selv. Vi må være realistiske - uten å bli kyniske.

Filosofen Arne Næss var opptatt av dette. Han sa det var viktig å ha overkommelige ambisjoner, slik at vi blir fornøyde med oss selv. De som har for store ambisjoner, blir lett desillusjonerte og misfornøyde med seg selv fordi de kommer til kort og konkluderer ”Jeg duger ikke”. Men et negativt selvbilde hjelper ingen. Tvert imot.

Margreth Olin duger. Hun tar én problemstilling av gangen og synker ikke ned i fortvilelse. Hun løfter seg selv og oss opp, sammen med mennesker som trenger vår forståelse. Hun gir oss innsyn, slik at vi kan få relevant handlingsevne.

Helt fra hun var 10-12 år har Margreth Olin hatt fortellinger på hjertet. Det løsnet da hun forsto hvordan andre så på hennes gode venn, *Onkel Reidar*. Han som vekket angst og avsky bare ved å komme til verden. Nå blir vi alle, takket være hennes filmatiske fortelling, glade i Reidar. Downs syndrom er ikke farlig: Det er vår holdning til Downs syndrom som er skadelig.

I klasserommet i *Ungdommens råskap* ble vi også utsatt for denne doble reaksjonen. Først motvilje, så smeltet vi. Hun ga oss en lyst til å delta og bidra: De frustrerte og til dels aggressive ungdommene fascinerte oss. Ungdommer er ikke farlige: Det er vår holdning til ungdommer som kan være skadelig.

Margreth Olin skaper ikke avstand med lettvinde og begrensede fasitsvar. Hun inviterer oss inn med spørsmål og bruker et filmspråk som nærmest har preg av ubearbeidet råstoff. Å være med inn i hennes fortellinger kan være som å møte virkeligheten selv. Vi får erfaringer.

Flyktningbarna, eller ungdommene, som hun forteller om i *De andre*, var sterke, modige og smarte nok til å flykte helt til Norge. Men i stedet for å bli tatt imot som smarte, sterke og modige, som ekte mennesker, ble de parkert og isolert på forlatte, avsides institusjoner. Uten hennes hjelp hadde vi aldri sett disse ungdommene eller opplevd dem som medmennesker, som ba om hjelp til å fortsette å være ekte og sterke mennesker i Norge – for Norge.

De ble vår luksusverdens store hodepine. Vi reddet dem på den mest brutale av alle måter: Vi lot dem bo her til de ble 18 år, oppbevarte dem, uten vanlig omgang med nordmenn, for så, den dagen de ikke lenger var barn i juridisk forstand, å sende dem på dør tilbake til det stedet hvorfra angsten hadde fordrevet dem. Vår hjelp forsterket deres redsel, mistro og ulykke.

Margreth Olin tar oss med inn i deres verden slik at vi forstår hvor hjerterått dette er – og at det strider mot regler vi har forpliktet oss til gjennom FNs barnekonvensjon.

Zola-prisen skal støtte og inspirere, den skal bidra til at engasjement smitter og kommer i arbeid i nye sinn. Slik at angst reduseres og gode gjerninger hedres. Zola-prisen skal stimulere til forbedring av norske grunnverdier slik de kommer til uttrykk i systemer, ordninger og vedtatte normer.

Margreth Olin er den femtende vinneren av Zola-prisen. Hennes forgjengere er blant andre samfunnsengasjerte mennesker som Kjetil Karlsen, Kåre Bakken, Amal Aden, Erling Borgen, Tove Smaadahl og Tore Sandberg.

Margreth Olin er som skapt for Zola-prisen. Hun viser sivilt mot. Hun kjemper for reelt menneskeverd, reell rettssikkerhet og reelt demokrati. Hun manifesterer Zola-prisens ånd og mening og kan gjøre Emile Zolas ord til sine: ”Jeg anklager!” På den måten opprettholder Norge viktige rammebetingelser for tenkning, næringsvirksomhet og kulturell utfoldelse.

Petter Mejlænder
Zola-prisens leder